

Tabela 7. Analiza efekta finansijskog leveridža u posmatranim državnim preduzećima

Pokazatelji	Javna i druga preduzeća u državnom vlasništvu				BELEX 15 ¹
	2009. g.	2010. g.	2011. g.	2012. g.	2012. g.
ROTC _{after taxes} (Prinos posle poreza na ukupan kapital ²)	n/a	0,42%	3,30%	-2,49%	23,87%
- Stopa rashoda kamata posle poreza	n/a	4,78%	3,80%	3,85%	5,59%
Razlika	n/a	-4,35%	-0,50%	-6,34%	18,29%
x Prosečni dugovi ³ / Prosečan kapital	n/a	0,35	0,26	0,23	0,38
Proizvod	n/a	-1,51%	-0,13%	-1,43%	6,97%
+ ROTC _{after taxes} (Prinos posle poreza na ukupan kapital ²)	n/a	0,42%	3,30%	-2,49%	23,87%
Zbir	n/a	-1,08%	3,17%	-3,92%	30,84%
ROE2 _{after taxes} (Prinos posle poreza na kapital svih vlasnika)	n/a	-1,08%	3,17%	-3,92%	30,84%
Efekat finansijskog leveridža	n/a	Negativan	Negativan	Negativan	pozitivan

¹ BELEX 15 članovi izuzev finansijskih institucija i Aerodroma Nikola Tesla a.d. Beograd koji je u većinskom državnom vlasništvu

² Ukupan kapital je zbir kapitala (vlasnika), dugoročnih finansijskih obaveza i kratkoročnih finansijskih obaveza

³ Dugovi su zbir dugoročnih finansijskih obaveza i kratkoročnih finansijskih obaveza

Literatura

<http://www.apr.gov.rs>

1. Malinić, D. „Finansijska (ne)moć javnih preduzeća“, Zbornik radova: Računovodstveno regulatorno okruženje: podsticaj ili ograničenje privrednog rasta, 44. simpozijum Računovodstvo i poslovne finansije u savremenim uslovima poslovanja, Zlatibor, 2013, str. 131-154.

2. Malinić, D., Milićević, V., Stevanović, N. (2012) Upravljačko računovodstvo, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu

3. White, G.I., Sondhi, A.C., Fried, D. (2003) The Analysis and Use of Financial Statements, John Wiley & Sons, Inc.

4. Zakon o javnim preduzećima, „Službeni glasnik RS“, br. 119/2012.

Osvrt 3. Ekstremna nezaposlenost mladih u Srbiji i EU: posledice i moguća rešenja

Jelena Žarković Rakić

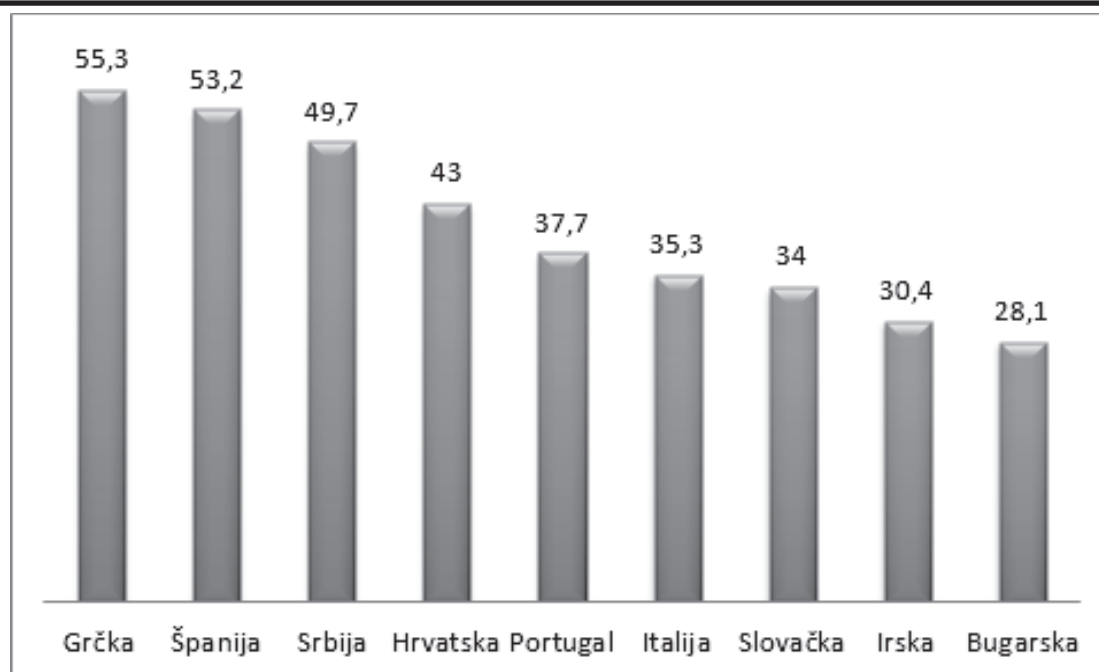
Stopa nezaposlenosti za mlade (15-24 godine) u Srbiji dostigla je brojku od 50% još pre dve godine. Od početka ekonomske krize pogoršanje prilika na tržištu rada za ovu starosnu grupu primetno je i u zemljama Evropske unije (EU), gde jedna od pet osoba ispod 25 godina nema posao, dok je stanje na jugu Evrope još teže. Na Grafiku su prikazane evropske zemlje u kojima je situacija posebno zabrinjavajuća.

Kada privrede prolaze kroz težak period, kakva je trenutna ekonomska kriza, mladi prvi gube posao s obzirom da još nemaju dovoljno radnog iskustva i veština koje su poslodavcu nezamenjive. Tako je 2008. godine stopa nezaposlenosti mladih u EU-27 bila dvostruko veća u odnosu na stopu nezaposlenosti celokupne populacije, ali je ekonomska kriza pogodila mlade više nego bilo koju drugu starosnu grupu. Od početka 2009. jaz između stope nezaposlenosti mladih i celokupne populacije se konstantno povećavao tako da je na kraju 2012. stopa nezaposlenosti mladih bila 2,6 puta veća u odnosu na stopu za ukupnu populaciju.

Veliki broj nezaposlenih mladih ljudi stvara značajne troškove na individualnom i društvenom nivou. Za državu to znači smanjenje prihoda po osnovu poreza na dohodak, veće budžetske izdatke za naknade poput one za nezaposlenost, ali iznad svega neiskorišćen potencijal radne snage. Tako na primer, jedno istraživanje za Veliku Britaniju¹ procenjuje da se gubici u produktivnosti, kao rezultat nezaposlenosti mladih ljudi, na dnevnom nivou mogu meriti iznosom od deset miliona funti.

Istraživanja radena uglavnom za razvijene zemlje pokazuju da na individualnom planu dugi periodi nezaposlenosti ostavljaju negativan uticaj na buduća primanja pojedinca (takozvani “ožiljak na zaradama”). Široko citiran rad za Veliku Britaniju² pokazuje da mladi ljudi, koji na

¹ McNally, S. and Telha, S. The Cost of Exclusion: Counting the cost of youth disadvantage in the UK (2007). Centre for Economic Performance, London School of Economics, Prince's Trust, <http://www.princestrust.org.uk/PDF/Princes%20Trust%20Research%20Cost%20of%20Exclusion%20apr07.pdf>
² Gregg, P. and Tominey, E. (2005) "The wage scar from male youth unemployment". Labour Economics, 12(4), pp. 487-509.

Grafik G3-2. Stopa nezaposlenosti za mlade (15-24 godine), 2012. godina

Izvor: Eurostat

početku svojih karijera prolaze kroz duže periode bez posla, narednih čak dvadeset godina imaju primanja niža za 9 - 21%. Za Sjedinjene Američke Države, Mroz and Savage (2006)³ nalaze da efekat umanjjenih primanja može biti prisutan narednih desetak godina. S druge strane, rezultati merenja veličine "ožiljka" za siromašnije zemlje veoma se razlikuju od slučaja do slučaja. Velika studija rađena za Kinu pokazuje da svaki uticaj nezaposlenosti na buduća primanja mladih osoba nestaje već nakon tri godine⁴. Međutim, istraživanje za Argentinu i Brazil⁵ pokazuje da efekat ožiljka za mlade, koji su dugo vremena bili ne samo nezaposleni već i radili u neformalnoj ekonomiji, traje i do deset godina a posebno je izražen kod niskokvalifikovanih pojedinaca.

Pored toga što su nezaposleni, značajan broj mladih ljudi je istovremeno i van procesa obrazovanja i obuke. Naime, procenjuje se da u Evropskoj Uniji ima skoro 8 miliona mladih koji spadaju u takozvanu NEET (*not in employment, education or training*) kategoriju. Pri tom, 30% nezaposlenih ispod 25 godina starosti je bilo bez zaposlenja duže od 12 meseci.⁶ Iz tog razloga, Evropska komisija je nedavno predložila uvođenje Paketa zapo-

slenosti za mlade (*Youth Employment Package*), programa koji se fokusira na:

1. Lakšu tranziciju od škole do posla kroz pružanje garancija osobama ispod 25 godina starosti da će im u roku od četiri meseca nakon završetka obrazovanja ili ostanka bez posla biti ponuđen drugi posao, nastavak procesa obrazovanja ili pripravnička obuka;
2. Poboljšanje kvaliteta i ponude programa pripravnika i stručne prakse;
3. Pružanje mogućnosti mladima da rade i usavršavaju svoje veštine u inostranstvu (kroz program razmene sličan dosadašnjem Erasmus-u).

Za Paket zaposlenosti za mlade Evropska unija (EU) namerava da izdvoji osam milijardi evra u naredne dve godine i to najviše za zemlje najteže pogođene krizom poput ekonomija na jugu. Dodatno, Evropska investiciona banka bi trebalo da pomogne malim preduzećima da zapošljavaju i pruže obuku mladim ljudima.

Prema podacima Ankete o radnoj snazi iz aprila 2013. godine, u Srbiji broj mladih koji spadaju u NEET kategoriju iznosi skoro 200.000 (ili 25% od ukupnog broja mladih starosti od 15-24 godine). Imajući u vidu nalaze vezane za uticaj dugoročne nezaposlenosti na buduća primanja mladih ljudi, veoma zabrinjava podatak da čak 60% nezaposlenih ispod 25 godina traži posao duže od 12 meseci.

U Srbiji je Nacionalnim akcionim planom zapošljavanja (NAPZ)⁷, koji predstavlja instrument za operacionali-

3 Mroz, T.A. and Savage, T.H. (2006). "The long-term effects of youth unemployment". *Journal of Human Resources*, 41(2), pp. 259-293.

4 Adjusting to Really Big Changes: The Labor Market in China, 1989-2009 Wei Chi, Richard B. Freeman, and Hongbin Li NBER Working Paper No. 17721, January 2012

5 Scarring effects of youth unemployment and informality Evidence from Argentina and Brazil* Guillermo Cruces, Andrés Ham, Mariana Viollaz, 2012. <http://publish.illinois.edu/andresham/files/2012/12/CRUCES-HAM-VIOLLAZ-Scarring-effects-of-youth-unemployment-and-informality.pdf>

6 <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1036>

7 <http://www.minrzs.gov.rs/doc/zaposljavanje/NAPZ%202013.pdf>

zaciju ciljeva postavljenih u Nacionalnoj strategiji zapošljavanja 2010–2020., za mlade u ovoj godini predviđen takozvani paketa usluga za mlade. Paket podrazumeva da će Nacionalna služba za zapošljavanje (NZS) u prva tri meseca od prijave mlade osobe na evidenciju nezaposlenih: 1) izvršiti procenu zapošljivosti lica; 2) utvrditi individualni plan zapošljavanja i odrediti mere koje su najpogodnije za aktivaciju i podizanje zapošljivosti mladih; 3) ponuditi posao ili neku drugu meru aktivne politike zapošljavanja koja može da pomogne u zapošljavanju (savetovanje, stručna praksa, obuka, subvencija za samozapošljavanje, podrška razvoju preduzetništva mladih i sl.).

Paket usluga za mlade u Srbiji, kao i garancije za mlade u EU po svoj sadržini veoma podsećaju na programe koji su po prvi put uvedeni u skandinavskim zemljama (1984. u Švedskoj, a potom 1993. u Norveškoj i Danskoj i najzad 1996. u Finskoj). S obzirom da intenzivnu debatu koja se vodi u evropskim krugovima o uspešnosti ovakvih programa, pojavile su se i rezultati evaluacija dosadašnjih mera. Tako na primer, istraživanje Eurofonda za Švedsku i Finsku⁸ ocenjuje programe ovog tipa kao pozitivne jer pokušavaju da izbegnu pomenuti efekat ožiljka. No, ističu da su garancije pogodnije za mlade koji su spremni za rad i koji su tek ušli na tržište rada, a manje prilagođeni dugoročno nezaposlenim pojedincima. Nadalje, uspeh mera zavisi i od drugih javnih politika (npr. infrastrukture i kapaciteta NSZ, raspoloživosti mesta na fakultetima, ponude programa pripravnika i obuka). U uslovima visoke stope nezaposlenosti mladih, može postojati iskušenje da se posegne za brzim rešenjima koji ne moraju nužno da proizvedu dugoročne koristi za ovu populaciju. Recimo, garancije mogu da mladom čoveku ponude posao, mesto u obrazovnom sistemu ili obuku za relativno kratko vreme i uz niske troškove, ali da ne reše strukturni problem ove ciljne grupe a to je nedostatak veština i kvalifikacija. Najzad, smatra se da je momenat intervencije ključan i da je period od tri meseca (koliko na raspolaganju imaju i Nacionalne službe za zapošljavanje u Finskoj i Švedskoj) isuviše dug i da bi Službe trebalo da imaju obavezu da pomognu mladim ljudima bez posla odmah nakon što se registruju kao nezaposleni.

S obzirom da je u Srbiji Paket za mlade uveden tek od ove godine još je rano za predviđanje njegovih efekata. Ali bi prilikom planiranja NAPZ za 2014. godinu (koji je trebalo već da bude usvojen ali nije najverovatnije zbog rekonstrukcije Vlade) ovakve i slične evaluacije trebalo imati u vidu kako bi se raspoloživi kapaciteti NZS iskoristila na najbolji mogući način za smanjenje broja nezaposlenosti mladih ljudi.

Pored specifičnih programa koji su usmereni na mlade i koje bi trebalo i dalje razvijati i unapređivati, šire posmatrano, potrebno je raditi na promenama u obrazovnom sistemu i sistemu obuka, kako bi se smanjio jaz između veština koje su nude i traže na tržištu rada.

Evropska unija od 2003. kroz razne projekte pomaže na reformi i modernizaciji sistema srednjeg stručnog obrazovanja kako bi se odgovorilo budućim potrebama privrede, potrebama preduzeća za obučenom radnom snagom, a istovremeno povećala zapošljivost pojedinaca sa srednjim nivoom obrazovanja. Međutim, stručno obrazovanje u Srbiji je i dalje lošeg kvaliteta s obzirom da su oblasti isuviše usko specijalizovane a sistem je generalno nepopularan među učenicima o čemu svedoči gašenje velikog broja odeljenja i ove godine.

U domenu visokog obrazovanja Srbija beleži mali broj diplomaca, ali ne zbog nedovoljnog broja upisanih studenata već velikog broja studenata koji napuštaju studije pre roka ili isuviše dugo studiraju. Jedan od uzroka ovog problema su svakako programi na univerzitetima koji su više oblikovani pod uticajem ponude nego tražnje za određenim znanjima.

Kako se ocenjuje u najnovijoj studiji o ulozi veština na tržištu rada za budući ekonomski rast Zapadnog Balkana⁹, da bi se rešili strukturni problemi mladih ljudi u Srbiji, koji se ogledaju u nedostatku veština i kvalifikacija, potrebno je konačno započeti institucionalnu saradnju između obrazovne politike i politike zapošljavanja. Za početak, dovoljno je osnovati telo koje bi okupljalo stručnjake iz ove dve oblasti, a koji bi onda povelu stratešku diskusiju o reformi obrazovnog sistema. Do tada, mere poput garancija za mlade mogu samo trenutno da olakšaju situaciju u kojoj se nalaze mlade osobe, ali ne i da ponude dugoročno rešenje za njihove probleme na tržištu rada.

8 <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/42/en/1/EF1242EN.pdf>

9 *Labour Market and Skills in the Western Balkans*, ed. Mihail Arandarenko and Will Bartlett, FREN and LSE Research on South Eastern Europe, 2012.